

Mervärden i svensk produktion av får och lamm

Under 2015 tog branschen tillsammans med myndigheter och andra aktörer fram en handlingsplan för att utveckla svensk lammproduktion¹. Det gjordes på initiativ av branschen som ville samla hela värdekedjan för att stärka svensk lammproduktion. En åtgärd för att uppnå målet är att öka kommunikationen av mervärden hos svensk får- och lammproduktion. Kommunikationen av svenska mervärden är även en del av Jordbruksverkets arbete med hållbar produktion och konsumtion av mat.

Med mervärden menar vi i den här sammanfattningen de värden som följer av att den svenska produktionen av får och lamm i flera avseenden följer högre krav i form av svenska lagar och andra bestämmelser än i många andra länder.² Mervärden handlar också om den betydelse som den svenska produktionen har för att uppnå politiska mål avseende miljö och landsbygdsutveckling. Svenska får och lamm, som producerar kött, skinn, ull och mjölk till ost, produceras med mervärden inom bland annat:

- djurhälsa & smittskydd
- antibiotikaanvändning
- djurskydd
- miljö
- svensk landsbygd

Djurhälsa och smittskydd

- Svenska får och lamm är friska

I Sverige jobbar vi med förebyggande djurhälsovård vilket är viktigt både för att undvika sjukdomar hos djuren och för att ha en fortsatt låg användning av antibiotika. Svenska får och lammbesättningar är även fria från sjukdomarna Scrapie och paratuberkulos och det är en låg förekomst av sjukdomen Maedi visna. Det pågår även ett aktivt arbete med att förebygga och bekämpa fotröta hos får³.

Parasiter i mag-tarmkanalen är ett hälso- och produktionsproblem inom fårnäringen. Under senare år har det rapporterats från allt fler länder med omfattande fårproduktion att det finns problem med att bekämpa parasiterna då de utvecklat motståndskraft (resistens) mot

¹ Svenska Köttföretagen, www.kottforetagen.se.

² Sammanfattningen utgår från den lagstiftning och de fokusområden som Jordbruksverket ansvarar för. Den svenska lagstiftningen är särskilt stark på dessa områden. En reservation finns för att det kan finnas andra länder med vissa liknande lagkrav eller mervärdeskoncept där man på frivillig bas valt att säkra dessa mervärden. Det kan också finnas producenter som inom vissa områden bedriver sin produktion på ett liknande sätt för att det finns förutsättningar för det, trots att det inte är reglerat.

³ Surveillance of infectious disease in animals and humans in Sweden 2014, National Veterinary Institute (SVA) Uppsala, Sweden. SVA:s rapportserie 31.

läkemedlen. Även i Sverige har man hittat resistens mot vissa avmaskningsmedel men jämfört med andra länder har vi ett fortsatt gott resistensläge och arbetar aktivt med att motverka resistensutvecklingen hos parasiter.^{4,5}

- Mindre antibiotika i svensk får- och lammproduktion

Sverige använder minst antibiotika till livsmedelsproducerande djur av alla EU-länder.⁶ Antibiotikaresistens är ett stort hot mot människors hälsa som världen står inför idag. Överanvändning av antibiotika har lett till att bakterier utvecklar resistens mot antibiotika, vilket får stora konsekvenser för sjukvården då vi bland annat riskerar att i framtiden stå utan botemedel mot vanliga infektioner. En viktig orsak till överanvändningen beror på att djur i olika delar av världen fortfarande ges antibiotika i tillväxtbefrämjande syfte.

Sverige var det första landet i världen som redan på 1980-talet förbjöd användning av antibiotika i tillväxtbefrämjande syfte. Det är sedan dess bara tillåtet att behandla sjuka djur med antibiotika. Svenska får- och lammproducenter har sedan länge arbetat för att förebygga sjukdomar. Detta arbete bygger på ett gott djur- och smittskydd för att djuren ska hålla sig friska. Jämfört med andra länder har Sverige en låg förekomst av resistent bakterier.⁷

Djurskydd

Det finns flera skillnader mellan svensk får- och lammproduktion och produktion inom övriga EU. Förenklat kan man säga att de svenska djurskyddsbestämmelserna både syftar till att skydda djuren från lidande och till att ge djuren förutsättningar att bete sig naturligt.

- Svenska får och lamm har en god djurvälstånd och på sommaren ska de vistas ute

I Sverige finns det lagkrav på att djur ska få bete sig naturligt vilket bidrar till att svenska djur är friska både fysiskt och psykiskt. Får är flockdjur och ska därför generellt hållas i par eller grupp men baggar får hållas individuellt under en kortare period om det är nödvändigt. Får ska hållas i lösdrift och ha tillgång till hö, halm eller annat lämpligt grovfoder som kan tillgodose deras sysselsättningsbehov. I skötseln av får ingår även att de ska klippas vid behov och med högst ett års intervall samt att klövar ska inspekteras regelbundet och verkas vid

⁴ Parasiter och deras resistens bland svenska får. Abstract till veterinärmöte 2016: Katarina Gustafsson, G&D, Fredrik Engström, G&D, Johan Höglund, SLU.

⁵ Anthelmintic resistance in Swedish sheep flocks based on a comparison of 10 the results from the faecal egg count reduction test and resistant allele 11 frequencies of the β -tubulin gene: Johan Höglund, Katarina Gustafsson, Britt-Louise Ljungström, Annie Engström1, Alison Donnan, Philip Skuce4. Veterinary Parasitology.

⁶ Sales of veterinary antimicrobial agents in 26 EU/EEA countries in 2013. Fifth ESVAC report. The European Medicines Agency is the European Union. Rapporten utgår från uppgifter från 26 rapporterade EU-medlemsstater. Rapporten utgår från uppgifter från 26 rapporterade EU-medlemsstater.

⁷ SWEDRES|SVARM Consumption of antibiotics and occurrence of antibiotic resistance in Sweden.

behov.⁸ I Sverige finns det krav på att får och lamm ska hållas på bete eller på annat sätt ges tillfälle att vistas ute under sommaren.⁹

I samband med lamningen ska lammingsboxar kunna iordningställas under lamningen. Hela golvytan i en lammingsbox ska vara försedd med ströbädd. From 1 augusti 2017 får inte heller övriga liggytor för får bestå av gödseldrainerande golv.

- Svenska djur bedövas vid slakt och operativa ingrepp

I Sverige bedövar vi får, lamm och andra djur vid slakt så att de inte ska lida.¹⁰ Religiös slakt såsom halal är tillåten endast om djuren är bedövade. Flera länder inom EU har möjlighet att bevilja dispens från kravet på bedövning före slakt när det rör sig om religiös slakt, och i de länderna samt i länder utanför EU sker sådan slakt ske utan bedövning.¹¹

I Sverige är huvudregeln att ett operativt ingrepp endast får göras om det är nödvändigt av veterinärmedicinska skäl. Det är däremot tillåtet att till exempel kastrera baggar även om det inte finns veterinärmedicinska skäl, och i sådana fall sker ingreppet av veterinär och under bedövning. I motsats till andra länder är svanskuperingar eller så kallad mulesing av fåren förbjudet.¹² Mulesing innebär att ta bort hudveck på fårens bakdel för att förebygga flugangrepp. Detta görs i många länder, speciellt på fårrasen Merino.

- Transporten till slakt får inte ta mer än åtta timmar

Transporten till slakt får inte överskrida åtta timmar annat än undantagsvis¹³, i andra EU-länder kan transportererna vara längre.

Miljö och odlingslandskap

Alla EU-länder omfattas av en gemensam EU-lagstiftning. På vissa områden kan det även finnas nationella bestämmelser i de olika länderna. Det finns också svenska miljökvalitetsmål¹⁴ som anger ambitionsnivån i Sverige. Miljökvalitetsmålen är beslutade i bred politisk enighet av Sveriges riksdag. Branschen och myndigheter arbetar gemensamt för att uppnå målen, bland annat via olika rådgivningsprogram.

⁸ SJVFS 2010:15. Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket (L100).

⁹ SJVFS 2010:15. Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket (L100).

¹⁰ Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2012:27) om slakt och annan avlivning av djur.

¹¹ RÅDETS FÖRORDNING (EG) nr 1099/2009 av den 24 september 2009 om skydd av djur vid tidpunkten för avlivning.

¹² Föreskrifter om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2013:41) om operativa ingrepp samt skyldigheter för djurhållare och för personal inom djurens hälso- och sjukvård.

¹³ Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2010:2) om transport av levande djur.

¹⁴ Sverige har 16 miljösmål. Fyra av dem är särskilt viktiga för jordbrukets del; Ett rikt odlingslandskap, Giftfri miljö, Ingen övergödning och Begränsad klimatpåverkan. www.miljomal.se.

- Svensk får- och lammproduktion bidrar till att nå viktiga miljömål

Svensk får- och lammproduktion bidrar till att nå flera av de nationella miljö kvalitetsmålen, framförallt ”Ett rikt odlingslandskap” och ”Ett rikt växt- och djurliv”.

Svensk animalieproduktion med betande djur bidrar till ett attraktivt odlingslandskap med en stor variationsrikedom av djur, växter och kulturmiljöer. Den ger också rika möjligheter till rekreation och friluftsliv, som i sin tur också utgör viktiga delar av miljö kvalitetsmålen. Minskad svensk får- och lammproduktion försämrar möjligheterna att nå målet ”Ett rikt odlingslandskap”. Jordbruksverket har i sin utvärdering av miljö kvalitetsmålet lyft fram att delar av den svenska animalieproduktionen är avgörande för att klara målet¹⁵.

- Får och lamm är viktiga för naturbetesmarkerna

Mellan 10 och 15 procent av de svenska naturbetesmarkerna betas av får och lamm.¹⁶ Naturbetesmarker är en av de mest artrika miljöerna i odlingslandskapet och betet gynnar många växter och djur. Det svenska kulturlandskapet har också formats av betande djur under lång tid. En lönsam svensk får- och lammproduktion bidrar till en långsiktig hävd av våra naturbetesmarker. Detta kräver dock att så många djur som möjligt kommer ut på naturbetesmarkerna.

- Landskapet hålls öppet

För att producera foder till får- och lamm används mellan 8 och 10 procent av den svenska åkermarken till vall¹⁷- och spannmålsodling. En del av åkermarksarealen används för att producera vinterfoder, resten används för sommarbete.¹⁸

¹⁵ Jordbruksverket, 2015. Fördjupad utvärdering av miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap. Dnr 4.3.17-11090/14.

¹⁶ Jordbruksverkets beräkningar.

¹⁷ Vall är odlad gräs och klöver på åkermark.

¹⁸ Jordbruksverkets beräkningar.

- Svenska får- och lammproducenter arbetar för att minska övergödningen och för en säker hantering av växtskyddsmedel.

I Sverige pågår ett aktivt arbete för att minska övergödningen som tyvärr fortfarande är ett problem för miljön och vattenkvaliteten i bland annat Östersjön.

Vall är en gröda som läcker mindre växtnäring än andra grödor¹⁹. Det är också en gröda som odlas med en betydligt lägre användning av växtskyddsmedel än andra grödor²⁰. För att minska växtnäringsutsläppen till luft och vatten finns ett omfattande svenskt regelverk om hur, när och var stallgödsel får lagras och spridas.²¹

Landsbygden

Det finns politiska mål för landsbygdernas utveckling och Landsbygdsprogrammet är ett av redskapen för att nå dem. Där ingår främjande av ett livskraftigt jordbruk som är en viktig faktor för att skapa och bibehålla en levande och attraktiv landsbygd. Nedan beskriver vi hur den svenska produktionen av får och lamm främjar den svenska landsbygden. Det görs ingen jämförelse med andra länder.

- Får- och lammproduktionen är viktig för den svenska landsbygden och har betydelse för andra företag

Får och lammproduktionen är spridd i landets alla län. Produktionen av får utgör knappt en halv procent av jordbrukets produktionsvärde.²² Ändå kan produktionen av får och lamm ha stor betydelse för lokal produktion och förädling av kött, skinn, ull och mjölk till osttillverkning.

I Sverige fanns det 17 020 företag med får och lamm under 2015.²³ Får och lammproduktionen bidrar till arbetstillfällena även i nästföljande led. Verksamheter som kan

¹⁹ Svensk miljöemissionsdata (SMED), 2011. Läckage av näringsämnen från svensk åkermark för år 2009 beräknat med PLC5-metodik. <http://www.smed.se/wp-content/uploads/2011/10/SMED-57-2011.pdf>.

²⁰ Jordbruksverket, 2010. Växtskyddsmedel i jord- och trädgårdsgrödor. Statistiskt meddelande MI 31 SM 1101.

²¹ Förordning (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket, samt Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring.

²² Jordbruksverkets statistik för 2014. Uppgiften inkluderar även getter.

²³ Jordbruksverkets statistik. Observera att alla företag med får och lamm har inkluderats.

vara beroende av den är exempelvis mejeriföretag, slakterier, styckningsföretag, charkföretag, ull- och skinnberedning, foderföretag, semin och avelsföretag, rådgivning, serviceföretag, transportföretag och växtodling.

Foto: Freeimages.com, Åsa Lannhard Öberg, Madeleine Gertzell, Urban Wighert, Markus Tiburzi.

Författare

Karin Lindow, redaktör
Helena Elofsson, djurskydd
Madeleine Gertzell, djurhälsa
Lisa Karlsson, odlingslandskap & betesmark
Magnus Bång, växtnäring
Carina Carlsson Ross, växtskydd

Kontaktperson

Åsa Lannhard Öberg
asa.lannhard@jordbruksverket.se
036-15 52 74